

SISÄMINISTERIÖ
Poliisijohtaja
Hannele Taavila

VASTINE

2.12.2020

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

VASTINE ASIAANTUNTIJALOUSUNTOIHIN

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä kirjallista vastinetta hallituksen esityksestä laiksi räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 235/2020 vp) annettuihin asiantuntijalausuntoihin.

Maa- ja metsätalousministeriöllä, sosiaali- ja terveysministeriöllä, Tullilla, Turvallisuus- ja kemikaalivirastolla, Kemianteollisuus ry:llä sekä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:llä ei ollut huomautettavaa hallituksen esitykseen.

Pydyttynä vastineena sisäministeriö esittää seuraavaa:

1. Räjähteiden lähtöaineiden markkinoille saattamisesta ja käytöstä annettavan lain ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain välinen suhde

Oikeusministeriö nosti lausunnossaan esille poliisin henkilötietolain säännösten suhteen lakiehdotuksen 5 §:än. Kyseinen pykälä koskee lähtöaineluvan myöntämisen edellytyksiä.

Sisäministeriön vastaus:

Poliisihallituksella olisi lakiehdotuksen 5 §:n 2 momentin mukaan oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada lääketieteellisessä arvioissa luvanhakijasta sellaiset terveystiedot, jotka ovat välttämättömiä arvioitaessa hakijan sopivuutta aineen hallussapitoon. Poliisin lupahallintoon liittyvien tehtävien suorittamiseksi käsiteltävien henkilötietojen sisällöstä säädetään poliisin henkilötietolain 12 §:ssä. Mainitun pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan poliisi saa käsitellä luvan myöntämisen ja voimassaolon estettä koskevia tietoja sekä luvan myöntämisen ja voimassaolon edellytysten selvittämiseksi tarvittavia tietoja, mukaan lukien terveyttä koskevia tietoja ja muita erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Kun Poliisihallitus saisi lääketieteellisen arvion lähtöaineluvan myöntämisen edellytyksien arvioimiseksi, kyse olisi poliisin henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen terveyttä koskevien tietojen käsittelystä niiden alkuperäisessä käsittelytarkoituksessa.

Poliisin henkilötietolain 12 §:n 1 momentin 8 kohdassa säädetään ainoastaan muiden kuin momentin 1-7 kohdassa tarkoitettujen tietojen käsittelystä. Säännös ei siten sisäministeriön näkemyksen mukaan estä 1-7 kohdassa tarkoitettujen erityisten henkilötietoryhmien käsittelyä lupahallinnollisten tehtävien suorittamiseksi. Mainittu 8

kohta ei tule sovellettavaksi lupaharkinnassa ja lupavalvonnassa käsiteltävien terveystietojen osalta, koska terveyttä koskevien tietojen käsittelystä lupaharkinnassa ja lupavalvonnassa säädetään nimenomaisesti 12 §:n 1 momentin 2 kohdassa.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja voidaan poliisin henkilötietolain 15 §:n 1 momentin mukaisesti käsitellä ainoastaan, kun se on käsittelytarkoituksen kannalta välttämätöntä. Välttämättömyysedellytys koskee myös terveystietojen käsittelyä lupaharkinnassa ja lupavalvonnassa. Poliisi voisi lisäksi käsitellä muita kuin erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja lakiehdotuksen sekä poliisin henkilötietolain 11 ja 12 §:n mukaisin edellytyksin. Muuhun alkuperäiseen käsittelytarkoitukseen käsiteltyjen tietojen käyttämisestä lupaharkinnassa ja lupavalvonnassa säädetään poliisin henkilötietolain 14 §:ssä.

Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien ja muiden valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteiseksi katsottavien henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn toimivuutta on tarkoitus arvioida osana sisäministeriön asettamaa hanketta, jonka tehtävänä on seurata ja arvioida poliisin henkilötietolainsäädännön toimeenpanoa Poliisihallituksessa ja sen alaisessa poliisihallinnossa eduskunnan edellyttämällä tavalla ja laatia ehdotus asiaa koskevaksi selvitykseksi eduskunnan hallintovaliokunnalle.

2. Resurssivaikutukset

Työ- ja elinkeinoministeriö toi esille, että lakiehdotuksessa Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesille esitetään annettavaksi uusia tehtäviä mutta ei osoitettaisi virastolle näitä uusia tehtäviä vastaavia resursseja.

Oikeusrekisterikeskus toi esille, että sille aiheutuu esitetystä rikosrekisteritietojen vaihdosta rikosrekisteri- ja CRIS-järjestelmien muutoksiin liittyviä tietojärjestelmäkustannuksia arviolta 18.000-22.000 euroa. Lisäksi Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuu tietojenvaihdosta myös henkilötöyön lisäystä.

Myös Poliisihallitus ja keskusrikospoliisi nostivat esille mahdolliset resurssitarpeet.

Sisäministeriön vastaus:

Hallituksen esitystä valmisteltaessa resurssikysymys oli esillä. On huomattava, että Tukesilla on jo voimassa olevan asetuksen nojalla kemikaalien pakkausmerkinnän valvontatehtävä. Tällaista tehtävää ei uusi asetus enää nimenomaisesti edellytä. Sisäministeriön näkemyksen mukaan sekä Tukesille että Oikeusrekisterikeskukselle aiheutuvia kustannuksia ei ole pidettävä merkittävinä vaan ne voidaan kattaa olemassa olevan budjetin puitteissa. Keskusteluissa työ- ja elinkeinoministeriön ja oikeusministeriön kanssa esitettiin heille kuitenkin mahdollisuus esittää virastoille lisäresursseja lisäbudjettineuvotteluissa lähtöaineasetuksen nojalla virastoille aiheutuvien tehtävien hoitamiseksi. Tällaisia esityksiä ei tehty.

Poliisihallituksen ja keskusrikospoliisin osalta lisäresurssointia ei pidetty tarpeellisena ottaen huomioon lupahakemusten nykyinen, melko pieni määrä samoin kuin

keskusrikospoliisille tällä hetkellä aiheutuva vähäinen työtaakka yhteyspisteenä toimimisesta. Lisäksi on huomattava, että lähtöainelupa on maksullinen.

3. Koulutuksen järjestäminen

Poliisihallitus ja keskusrikospoliisi toivat esille, ettei lakiesityksessä ole otettu kantaan lähtöaineasetuksen 10 artiklan mainitsemiin velvollisuuksiin järjestää asiaan liittyvää koulutusta eri tahoille, eikä myöskään määritelty, että kenen vastuulle tämä kuuluu. Molemmat tahot totesivat hallintovaliokunnan kuulemisessa 1.12., ettei asiaa välttämättä tule säädellä laissa, kunhan vastuut ovat selvät.

Sisäministeriön vastaus:

Lähtöaineasetuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaan

”Jäsenvaltioiden on varmistettava riittävät resurssit ja koulutuksen tarjoaminen lainvalvonta- ja tulliviranomaisille sekä pelastustyöntekijöille, jotta nämä voivat työssään tunnistaa sääntelyn alaiset räjähteiden lähtöaineet ja seokset ja reagoida riittävän ajoissa ja tarkoituksenmukaisella tavalla epäilyttävään toimintaan. Jäsenvaltiot voivat pyytää täydentävää erityiskoulutusta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2015/2219) perustetulta Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirastolta (CEPOL).”

Koulutuksen järjestämisestä ei katsottu tarpeelliseksi ottaa lainsäädäntöön erillistä säännöstä siitä, mikä taho vastaa koulutuksesta. Lainvalvonta- ja tulliviranomaiset ovat työnantajan toimesta saaneet koulutusta vuoden 2013 asetuksen soveltamiseen, joten he tuntevat asetuksen perusperiaatteet. Koulutusta tulee nyt tarkistaa siten, että se kattaa lähtöaineasetuksen vaatimukset. Tämä tulee aiheuttamaan jonkin verran lisätyötä. Velvollisuus koulutuksen tarjoamisesta pelastustyöntekijöille, jotta nämä voivat työssään tunnistaa lähtöaineasetuksen liitteissä I ja II mainitut aineet ja seokset ja reagoida riittävän ajoissa ja tarkoituksenmukaisella tavalla epäilyttävään toimintaan, on kokonaan uusi velvollisuus. Pelastusalalla on jo tällä hetkellä koulutusta eri keimikaaleista, joten lähtöaineasetuksen edellyttämä koulutusvelvollisuus voitaisiin sisällyttää osaksi näitä koulutuksia.

Tarkoitus on vielä ennen asetuksen täytäntöönpanon alkamista käydä asia läpi poliisin, Tullin ja sisäministeriön pelastusosaston edustajien kanssa, jotta varmistetaan koulutuksen riittävyys.

4. Oikeusrekisterikeskuksen lausunto muilta osin

Oikeusrekisterikeskus tuo esille, että lakiin rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (214/2012, ehdotetaan lisättäväksi 20 b §, jonka mukaan:

Oikeusrekisterikeskus esittää lähtöaineasetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettua tarkoitusta varten toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle lähtöaineluvan hakijaa koskevien rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön, kun Poliisihallitus on sitä pyytänyt.

Pyynnön esittämistä ei ole tässä yhteydessä erikseen rajattu henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltioon. Tietopyyntöjen määriä ja henkilötyön lisäystä arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että tiedonvaihto ECRIS-järjestelmän kautta on aina kahdenkeskistä EU-jäsenvaltioiden välillä. Resurssivaikutusten arvioimiseksi tulisi esittää lupamäärän lisäksi arvio siitä, kuinka paljon rikosrekisterikyselyitä Poliisihallitus tulisi lähtöainelupiin liittyen tekemään sekä mahdollisuuksien mukaan arvio myös siitä, paljonko kyselyitä muut EU-jäsenvaltiot tulisivat tekemään kansalliseen rikosrekisteriin.

Edelleen Oikeusrekisterikeskus tuo esille, että hallituksen esitystä olisi hyvä täsmentää, tarkoitetaanko oikeushenkilön taustan tarkistamisella myös esimerkiksi yhteisösakko-otteiden pyytämistä Oikeusrekisterikeskukselta.

Sisäministeriön vastaus:

Lähtöaineasetuksen 6 artiklan 1 c kohdan mukaan ”Harkitessaan luvan myöntämistä jäsenvaltioiden toimivaltaisten vianomaisten on otettava huomioon kaikki olennaiset seikat ja erityisesti seuraavat asiat ... *hakijan tausta, mukaan lukien tiedot hänelle missä tahansa unionin alueella annetuista aiemmista rikostuomioista.*

Asetuksessa luvanhakijan taustan tarkistamista tältä osin ei ole rajattu henkilön kansalaisuus- tai asuinvaltioon.

Tässä vaiheessa on vaikea arvioida, kuinka paljon tietopyyntöjä Oikeusrekisterikeskukselle tulee toisista jäsenvaltioista tai kuinka paljon niitä jatkossa tulee Suomessa Poliisihallitukselta. Ottaen huomioon, että usea jäsenvaltio tulee kieltämään tavalliselta kansalaiselta pääsyn tiettyihin räjähteiden lähtöaineisiin, niin oletama on, ettei näistä valtioista tule kyselyjä luvanhaltijan taustasta, kun maat eivät lupia myönnä.

Suomessa lähtöainelupia on haettu noin 150 kappaletta vuodessa. Uusi asetus asettaa lisäehtoja ja tiukennuksia ja voi johtaa siihen, että suurempi osa tavallisista kansalaisista pyrkii käyttämään korvaavia tuotteita. Alussa tosin rikkihapon tuleminen luvanvaraiseksi tietyn pitoisena, voi nostaa lupahakemusten määrää.

Lakiesityksen mukaan oikeushenkilön taustan tarkistamista varten ei Oikeusrekisterikeskukselta käytännössä tulla pyytämään yhteisösakko-otteita.

Oikeushenkilön olleessa luvanhakija Poliisihallituksen olisi lähtöaineasetuksen johdanto-osan mukaan otettava huomioon oikeushenkilön tausta tai kenen tahansa sellaisen henkilön tausta, joka toimii joko yksin tai osana oikeushenkilön elintä ja jonka johtava asema oikeushenkilössä perustuu toimivaltaan edustaa oikeushenkilö, valtuuksiin tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta tai valtuuksiin käyttää määräysvaltaa oikeushenkilössä. Käytännössä Poliisihallitus tarkistaisi oikeushenkilön hallintoelimissä vaikuttavien henkilöiden taustat tai niiden henkilöiden tausta, jotka käyttävät oikeushenkilössä puhevaltaa tai vastaavat toiminnasta muutoin taikka käsittelevät lähtöainetta, johon lupaa ollaan hakemassa.

Lausunnossaan Oikeusrekisterikeskus esittää myös selvennystä EU-rikosrekisterilakia koskeviin perusteluihin. Tällä ei ole vaikutusta pykäläehdotukseen.

5. Kaupan liiton lausunto

Kaupan liitto toi esille, että yli 15-painoprosenttisen rikkihapon luvanvaraisuus hankaloittaa merkittävästi tavallisten kansalaisten mahdollisuutta jatkaa muutoin käyttökelpoisen koneen tai laitteen elinkaarta kunnostamalla sen perinteinen lyijyakku lisäämällä akkuvettä ja tarvittaessa vähän rikkihappoa.

Tämän ongelman ratkaisemiksi se katsoi, että kansallisessa lainsäädännössä tulisi löytää keino mahdollistaa rikkihapon myynti tavallisille kansalaisille ilman lupaa tietyin edellytyksin.

Lisäksi Kaupan liitto toivoi selkeitä kansallisia viranomaisohjeita ja sen mielestä tulisi harkita, pitäisikö lakiin kirjata ohjeistuksen laatiminen.

Sisäministeriön vastaus:

EU-asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta. Lähtöaineasetus ei anna jäsenvaltioille mahdollisuutta poiketa sen säännöksistä rikkihapon osalta.

Lakiin ei ole pidetty tarpeellisena ottaa säännöstä ohjeistuksen laatimisesta. Lähtöaineasetuksen soveltamiseen liittyviä mahdollisia ongelmia käydään läpi Euroopan komission johtamassa lähtöainekomiteassa. Komissio laatii ohjeita jäsenvaltioille lähtöaineasetuksen erillisistä kysymyksistä. Siltä osin kuin ohjeet koskevat talouden toimijoita, ne toimitetaan myös Kaupan liitolle. Yhteistyön erityisesti poliisin ja Kaupan liiton kesken on toiminut hyvin

6. Poliisin rekisteristä

Hallintovaliokunnan kuulemisessa 1.12. nousi esille kysymys rekistereistä ja niiden tehokkaammasta käytöstä räjähteiden lähtöaineiden osalta.

Sisäministeriön vastaus:

Lähtöaineluvat ja niihin liittyvät tiedot ovat tällä hetkellä Poliisihallituksen diaarissa ja säilytettynä tiedostoina. Ne eivät siis ole sellaisessa rekisterissä, josta esimerkiksi poliisi pystyisi niitä tarkastelemaan muun valvonnan yhteydessä. Tällaiseen hakukelpoiseen rekisteriin tiedot saadaan tämän hetken tiedon mukaan aikaisintaan vuonna 2024.

Lähtöaineasetuksessa ei ole säännöksiä viranomaisten rekisteristä.

Poliisin henkilötietolaki on teknologianeutraali. Henkilötietoja on käsiteltävä tietosuojalainsäädännön mukaisesti käytetystä käsittelytekniikasta ja teknologiasta riippumatta. Käsittelyä ei ole sidottu tiettyihin teknisiin sovelluksiin, vaan sääntely mahdollistaa erilaiset toteutustavat.